

PRIJEDLOG NASTAVNOG PLANA I PROGRAMA

PREDMET: BOSANSKI JEZIK

RAZRED: OSMI

(4 SATA SEDMIČNO, 136 SATI GODIŠNJE)

TIM ZA IZRADU PRIJEDLOGA NASTAVNOG PLANA I PROGRAMA:

Dino Lotinac, koordinator tima

Azemina Bojadžić, član tima

Nermina Talović, član tima

(plan je sačinjen uz konsultacije sa prof.dr. Hazema Ništović)

Cilj:

Cilj nastave Bosanskoga jezika, između ostalog, je razvijanje ključnih znanja i vještina, od kojih je temeljna ovladavanje znanjem jezika i znanjem o jeziku.

Generalni cilj nastave Bosanskoga jezika odnosi se na osposobljavanje učenika da se mogu služiti knjigom, da ovladaju komunikativnom funkcijom jezika što će im pomoći pri učenju svih ostalih predmeta.

Cilj nastave maternjega jezika jeste dalji razvoj lingvističkih i komunikativnih kompetencija proširivanjem znanja iz oblasti jezika, književnosti i kulture, kao i podsticaj na individualnu afirmaciju i razvijanje ličnih i socijalnih sposobnosti.

Zadaci nastave bosanskoga jezika:

- razvijanje jezičkog osjećaja i sposobnosti gramatičkog mišljenja;
- razvijanje ljubavi prema maternjem jeziku i potreba da se on njeguje i čuva;
- razvijanje sposobnosti komunikacije;
- stjecanje pozitivnog mišljenja o ulozi i značaju bosanskoga jezika, kao maternjega jezika;
- opismenjavanje učenika na temeljima ortoepskih i ortografskih standarda bosanskoga jezika;
- upoznavanje učenika sa gramatikom i pravopisom bosanskoga jezika;
- upoznavanje jezičkih pojmova i ovladavanje stilističkim osobenostima bosanskoga jezika;
- upotreba bosanskoga književnoga jezika u svim njegovim usmenim i pisanim oblicima;
- uočavanje razlike između lokalnoga govora i književnoga jezika;
- razvijanje smisla za pravilno usmeno i pismeno izražavanje, bogaćenje rječnika i njegovanje stilskog izraza;
- uvježbavanje glasnog čitanja i čitanja u sebi;
- korišćenje receptivnih jezičkih vještina (slušanje i čitanje) u različitim komunikativnim situacijama;
- korišćenje vještina jezičke produkcije (govorenje i pisanje);

- osposobljavanje za uočavanje, čitanje, doživljavanje, interpretiranje i vrjednovanje književnih tekstova;
- upoznavanje, čitanje i analiza popularnih i informativnih tekstova, kao i enciklopedija i časopisa sa djecu;
- razvijanje potrebe za knjigom kao izvorom saznanja; navikavanje na korišćenje biblioteke;
- razvijanje sposobnosti za shvatanje i vrjednovanje medijskih ostvarenja (pozorište, film);
- upoznavanje osnovnih teorijskih pojmova iz književnosti i medijske kulture;
- čuvanje nacionalnoga i kulturnoga identiteta na djelima bošnjačke književnosti i drugim umjetničkim ostvarenjima;
- očuvanje kulturne baštine;
- praćenje i analiza periodičnih izdanja, emisija za djecu na radiju i televiziji;
- podsticanje na samostalni i zajednički kreativni rad;
- poticanje jezičkog stvaralaštva učenika;
- upoznavanje učenika sa najvažnijim djelima iz usmene i pisane književnosti za djecu, kao i sa drugim tekstovima usmene i pisane književnosti koji su, po tematici, stilu i poukama, bliski ovom uzrastu;
- razvijanje sklonosti, osjetljivosti i radoznalosti učenika za simboliku pjesničkog jezika i višeznačnost umjetničkih slika i iskaza;
- razvijanje čitalačke mašte i sposobnosti uživanja u svijet umjetnosti;
- očuvanje i vrjednovanje vannastavnih aktivnosti (različiti vidovi sekcija);
- odgoj učenika i produbljivanje moralnih vrijednosti;
- podsticanje razvoja mišljenja i ovladavanje sopstvenim misaonim procesima;
- razvijanje svijesti o sopstvenoj kulturi i tradiciji, kao i o postojanju i poštovanju drugih kultura;
- upoznavanje sa značajem društvenih mreža u traganju za novim korisnim znanjem.

Sadržaj:

➤ JEZIK (54 sata)

- Obnoviti i proširiti znanja o historijskom razvoju bosanskoga jezika. (Mjesto bosanskoga jezika u slavenskoj jezičkoj zajednici; razvoj bosanskog književnog jezika i faze u razvoju bosanskog književnog jezika; pojedinačne karakteristike sveke faze.)
- Staroslavenski jezik;
- Čakavsko, kajkavsko i štokavsko narječje;
- Ekavski, ikavski i ijekavski izgovor.
- Dijalekti bosanskoga jezika.
 - Obnavljanje:
 - Vrste riječi (promjenjive i nepromjenjive); služba riječi u rečenici; padeži; glasovne promjene.
 - Sintagme (imeničke, pridjevske, priloške i glagolske).
 - Rečenice prema komunikativnoj funkciji.
 - Predikatske rečenice (osnovni i posebni tipovi).
 - Nezavisne rečenice u naporednom odnosu (sastavne, rastavne, isključne, suprotne, zaključne).
 - Glagoli (glagolski vid i rod).
 - Glagolski oblici (prezent, perfekt, futur I, aorist, pluskvamperfekt, imperfekt, imperativ, potencijal I, potencijal II, futur II, glagolski prilozi, glagolski pridjevi, infinitiv).
 - Tvorba riječi: preobrazba, sufiksalna, prefiksalna, slaganje, prefiksarno-sufiksalna tvorba.
 - Obrada:
 - **Zavisne predikatske rečenice (obilježja), zavisni veznici, veznički spojevi; isti veznici u različitim zavisnim rečenicama.**
 - *Vrste zavisnih rečenica:*
 - **Objekatske:** Izrične i zavisno – upitne;
 - **Adverbijalne:**
 - *Mjesne (lokalne),*
 - *Vremenske (temporalne),*
 - *Načinske (modalne),*
 - *Poredbene (komparativne),*
 - *Uzročne (kauzalne),*
 - *Posljedične (konsekutivne),*
 - *Namjerne (finalne),*
 - *Dopusne (koncesivne),*

- *Pogodbene (kondicionalne).*
- **Atributske :**
- Odnosne (relativne) atributske klauze,
- Objekatske atributske klauze.
- **Zavisne rečenice u naporednom odnosu.**
- **Iskazivanje rečeničnih članova zavisnom rečenicom i prijedložko – padežnom konstrukcijom.**

- Riječi iz drugih jezika (tuđice, posuđenice).
- Žargonizmi, neologizmi, frazeologizmi, perifraze.
- Jednosložne i višesložne riječi: homonimija i polisemija.
- Kraćenje sloga s dvoglasnikom; duljenje kratog – je; smjenjivanje –ije, -je, - e, -i.
- Naglasak (akcent): vrste naglasaka u naglasnoj riječi; enklitike i proklitike, naglasne cjeline, prenošenje naglasaka na proklitike.

- **Pravopis i pravogovor**
- Ponoviti znanja iz prethodnih razreda.
- Pisanje kratica.
- Sastavljeno i rastavljeno pisanje riječi.
- Pisanje složenih glagolskih oblika.
- Prilagođeno pisanje imena iz stranih jezika (transkripcija).
- Pisanje polusloženica (imeničke polusloženice, pridjevske polusloženice, priloške polusloženice).
- Rastavljanje riječi na kraju reda.
- Genitivni znak.

- **Kultura usmenog i pismenog izražavanja (jezička kultura) (27 sati)**
- Vrste stilova (književno-umjetnički, naučni, novinarski, administrativno-poslovni, razgovorni).
- Pisanje zapisnika, zahtjeva, prijave, biografije, molbe, dopisa.
- Reportaža.
- Rasprava.
- Prikaz (kritički prikaz knjige ili filma).
- Esej.
- Izražavanje pomoću glagola i glagolskih imenica.
- Pričanje smiješnih događaja.
- Pričanje o doživljaju sa efektnim početkom i završetkom. Reklame kao vrsta propagandnih tekstova. Jezičke osobine reklama. Manipulativnost reklama.
- Čitanje tekstova pisanih različitim stilovima.

- Izražajno čitanje i recitovanje (artikulacija glasova, naglasak, pauza, jačina, ton, isticanje riječi).
- Popunjavanje raznih obrazaca, uplatnica, priznanica, telegram.
- Čitanje i razumijevanje tabela i grafikona.
- Indeks, pojmovnik, bibliografija.
- 4 školska pismena zadatka.
- 8 domaćih zadataka.

▪ **Medijska kultura**

- Dokumentarni film.
- Scenarij – scenarist.
- Knjiga snimanja.
- Redatelj.
- Filmska montaža.

➤ **KNJIŽEVNOST (55 sati)**

Lirika

Narodne lirske pjesme:

- *Čudna jada od Mostara grada*
- *Kad ja pođoh na Bembašu*
- *Moj dilbere kud se šećeš*
- *Mila majko šalji me na vodu*

(Izbor iz antologije *Sevdalinke* Vehida Gunića)

Narodne balade:

- *Hasanaginica*
- *Morići*

Skender Kulenović: *Soneti* (izbor)

Antun Branko Šimić: *April*

Mak Dizdar: *Modra rijeka*

Izet Sarajlić: *Priča o mom prijatelju oblaku*

Miroslav Krleža: *U predvečerje*

Aladin Lukač: *Moja soba*

Sergej Jesenjin: *Pismo majci*

Vojislav Ilić: *Grm*

Fatima Pelesić – Muminović: *Vesele i mrtve* (izbor)

Književnost na orijentalnim jezicima:

- Derviš-paša Bajezidagić: *Gazel o Mostaru*
- A. Sirija: *Ja sam oblikom kaplja*

Alhamijado književnost:

- Pručanin: *Duvanjski arzuhal*
- Ilhamija: *Čudan zeman nastade*

Epika

Narodna epska pjesma:

- *Mujov Omer i Filip Madžarin*

Narodno predanje:

- *Đerzelez ubija aždahu* (Husein Bašić: *Usmena proza Bošnjaka iz Crne Gore i Srbije*)

Narodna anegdota:

- *Vratio milo za drago* (Husein Bašić: *Usmena proza Bošnjaka iz Crne Gore i Srbije*)

Hasan Kikić: *Carska noć*

E. A. Po: *Rukopis pronađen u boci*

Ivo Andrić: *Jedan pogled na Sarajevo*

Tin Ujević: *O Sarajevu*

Hajnrih Bel: *Kašalj na koncertu*

Enver Čolaković: *Legenda o Ali-paši*

Alija Nametak: *Cjepar*

Edhem Mulabdić: *Zeleno busenje*

Dinko Šimunović: *Duga*

Branislav Nušić: *Ramazanske noći*

Ćamil Sijarić: *Zelen prsten na vodi*

Nedžad Ibrišimović: *Karabeg*

Putopis:

Zuko Džumhur: *Grad zelene brade*

Evlija Čelebi: *Grad Sarajevo*

Drama i pozorište

Alija Isaković: *Hasanaginica*

A.P. Čehov: *Tri sestre*

Abdulah Sidran: *Sjećaš li se Doli Bel* (književno djelo i filmski scenarij)

Dopunski izbor:

Džoana Ruling: *Hari Poter i Kamen mudrosti*

Džordž Orvel: *Životinjska farma*

Ernest Hemingvej: *Starac i more* (odlomak)

Faiz Softić: *Pod Kun planinom* (odlomak)

Šaban Šarenkapić: *Bukvica*

Džerom Dejvid Selindžer: *Lovac u žitu*

(Iz dopunskog izbora nastavnik bira najmanje tri djela)

KNJIŽEVNOTEORIJSKI POJMOVI

Lirika:

- Vrste lirskih pjesama.
- Usmena književnost.
- Epsko-lirske karakteristike djela.
- Osobnosti lirske poezije.

- Stilska izražajna sredstva u lirskim pjesmama (sevdalinkama): simboli, poređenje, metafora, alegorija, slavenska antiteza.
- Metafora i metonimija.
- Osobnosti sevdalinki i stilska izražajna sredstva u njima. Historijski motivi u sevdalinkama.
- Karakteristike književnosti na orijentalnim jezicima. Pojam divanske književnosti i osnovni simboli u njima.
- Karakteristike alhamijado književnosti. Književni, pedagoški i didaktički značaj alhamijado pjesništva.
- Osobnosti savremene poezije.
- Slobodni stih.

Epika:

- Fabula, pokretači fabule, zaustavljanje fabule.
- Lik, psihološko-etička karakterizacija lika.
- Portret, vanjski i unutarnji, forma pripovijedanja.
- Pozicija pripovjedača u priči.
- Pripovijest (duža pripovijetka).
- Granične književne vrste: ljetopis, putopis, dnevnik, esej.
- Karakteristike narodnih predanja i anegdota.
- Karakteristike prvih romana u periodu preporoda.
- Odlike savremenog romana.
- Putopis.

Drama

- Dramska radnja, etape dramske radnje.
- Savremena drama.
- Tragedija; protagonist i antagonist, scenski znakovi, režija.
- Filmska drama i scenarij.

- NAČINI OSTVARIVANJA PROGRAMA

- Jezik

- U nastavi jezika učenici se osposobljavaju za pravilnu usmenu i pismenu komunikaciju standardnim bosanskim jezikom.
- Radi kontinuiteta u nastavi jezika neophodno je neke nastavne jedinice, koje se izučavaju od petog razreda, uvrstiti i u plan za osmi razred. Nastavnici će prema potrebi za obnavljanje, naprimjer, vrsta riječi, službu riječi u rečenici, padeže, glasovne promjene itd. izdvojiti 1-2 časa, zavisno od nastavne jedinice.
- Za obnavljanje nekih nastavnih jedinica potrebno je više od jednog ili dva časa, ali i tu se daje sloboda nastavnicima da prema potrebi sačine svoj plan.
- Pravopis se savlađuje putem sistematskih vježbanja, elementarnih i složenih, koja se organiziraju često, raznovrsno i različitim oblicima pismenih vježbi. Pored toga, učenike vrlo rano treba upućivati na služenje pravopisom i pravopisnim rječnikom (školsko izdanje).
- Putem stilskih vježbi ,koje se organiziraju po potrebi, učenici će obogatiti svoj rječnik.
- Sadržaj i proces učenja, a posebno rezultati učenja, bitno su uvjetovani načinom učenja, odnosno kako učenici trebaju učiti, a nastavnici ih poučavati i pomagati im u stjecanju odgovarajućih znanja i razvijanju njihovih vještina i sposobnosti. To će svakako utjecati na njihove vrijednosti, stavove i ponašanje. Učenici će učiti samostalno i u grupi, planirati svoj rad i rad grupe. Provođit će istraživanja i rješavanje problema putem istraživanja i dobijene rezultate prezentirati putem individualnog i timskog rada. Sve aktivnosti učenici će vršiti u školi i kod kuće koristeći se dodatnim izvorima informacija. Ambijent u kojem se učenici osjećaju dobro i sigurno, uz dobro rukovođenje svim aktivnostima u nastavnom procesu je neophodan uvjet dobrih rezultata. To se postiže kombiniranjem tradicionalnih nastavnih metoda i oblika rada sa korišćenjem i primjenom metoda aktivnog učenja i interaktivne nastave: problemska, heuristička, programirana, istraživanje, projekat, praktični radovi. Postupci za realizaciju navedenih nastavnih metoda su: pitanja i

odgovori, razgovor, rasprava, demonstracija, učenički izvještaji, mali istraživački projekti, programirani tekst, itd. Preporučuje se nastavnicima da insistiraju na učeničkim zabilješkama, jer njihove su zabilješke ustvari dnevnici rada koji ih uče redu, radu i sistematičnosti. Redoslijed poučavanja pojedinih tema nije obavezujući. Na nastavniku je odgovornosti da raspoređuje nastavne sadržaje i obrađuje ih u okviru plana.

- Napredovanje učenika treba kontinuirano pratiti i ocjenjivati, vodeći računa o individualnim mogućnostima, vještinama, sposobnostima i sklonostima. Učenike treba pratiti i ocjenjivati tokom izvođenja aktivnosti i razvijati njihove sposobnosti za samoprocjenjivanje. Za praćenje, ocjenjivanje i napredovanje učenika treba koristiti različite postupke i instrumente (sposobnost i vještine učenika u individualnom i timskom radu, usmenog i pisanog izvještaja i dr.; učestvovanje i doprinos pri radu u grupama, učeničkim projektima, istraživanjima, rješavanju problema; rješavanje zadataka objektivnog tipa i drugih ispitnih postupaka).

Književnost

- Da bi se ostvarili zahtjevi u nastavi koje nam nameće savremena književna i pedagoška znanost, trebalo bi posebnu pažnju pokloniti izboru književnih tekstova.
- U interpretaciji književnih tekstova potrebno je uvažavati navedene kriterije i na njima temeljiti izgradnju metodičkih postupaka koji omogućavaju otkrivanje univerzalnih estetskih vrijednosti do kojih se dolazi od kontakta učenika sa tekstom do čitanja teksta, a potom dolazi adekvatna recepcija. U interpretaciji ovih tekstova uvažavale su se intelektualne i emocionalne mogućnosti, te književna iskustva učenika. Za detaljno poniranje u interpretaciju književnog teksta potrebno je, prije analize, otkloniti sve nejasnoće vezane za tekst.
- Za pobudu učenikovog emocionalnog svijeta potrebne su adekvatne metodičke odrednice. Samo metodički vođenom instrukcijom učenici mogu učiti o vrijednostima koje pruža književni tekst. Poučavanje pravilnoj interpretaciji zavisi od uzrasta učenika, složenosti

nastavnog gradiva i drugih faktora. Interpretacija uključuje motivacijsku fazu, fazu interpretativnog čitanja i fazu tumačenja i poučavanja.

- U nastavnom planu predviđeni su odlomci iz pojedinih književnih djela, kao i ona djela koja je potrebno obrađivati kao cjeline. Nepotrebna je podjela na školsku i domaću lektiru, već se pored obaveznih djela nastavniku daje mogućnost izbora nekih nastavnih sadržaja.
- Nastavnik ima mogućnost da ponuđene tekstove prilagođava nastavnom procesu, stoga mu je data obavezna mogućnost izbora iz antologija narodne književnosti.
- Nastavniku je data i mogućnost dopunskog izbora u skladu sa potrebama nastavnog procesa i učeničkih afiniteta.
- Učenici se osposobljavaju za samostalno čitanje književne lektire, za interpretaciju i vrjednovanje pročitanih djela. U nastavi se treba koristiti različitim metodama rada: metodom čitanja, metodom razgovora, metodom pisanja, metodom samostalnog rada na tekstu ili odlomku, metodom obrade teme iz različitih perspektiva, metodom pisanja sastava na temelju zadatih pojmova.

Kultura izražavanja

- Za oblikovanje govora bitno je da se učenici usmjere na vezani tekst. U ovom predmetnom području postoje tri temeljna tipa vezanog teksta.
- Za opisivanje kao tip vezanog teksta bitan je prostorni razvoj bez sižea. Za pripovijedanje je bitan vremenski razvoj i vremenski slijed događaja, a za raspravljanje logički razvoj misli i logički slijed.
- Učenike je potrebno poučiti da je za opisivanje karakteristična paralelna veza među rečenicama i istorodnost predikata, za pripovijedanje važan vremenski suodnos predikata i lančana veza, a za raspravljanje lančana veza među rečenicama.
- Specifičnost ovih oblika izražavanja omogućava da se razviju i specifične sposobnosti.
- Uz ovo se veže moć posmatranja i zapažanja. Uz pripovijedanje, veže se sposobnost pamćenja, a uz raspravljanje veže se moć logičkog mišljenja, zaključivanja. Sve ove potrebno je prilagoditi uzrastu učenika.

- Razvijanje jezičke kulture jedan je od najvažnijih zadataka nastave maternjega jezika. Ova cjelina, iako je programski zamišljena kao zasebna, u neraskidivoj vezi je sa nastavnim cjelinama iz oblasti jezika i književnosti.
- Neophodno je da učenici uoče razliku između govornoga i pisanoga jezika. U govornome jeziku obično se upotrebljavaju kraće i stilski neuređene rečenice.
- Nastava jezičke kulture upućuje učenike na kvalitetnu komunikaciju, u kojoj se poštuju pravila kulturnoga razgovora, te im omogućavaju spoznaju da je sloboda govora osnovno ljudsko pravo svake osobe.
- Učenike treba osposobiti u područjima govora, slušanja, čitanja i pisanja. Nastava izražavanja uglavnom se obrađuje u sklopu sadržaja nastave jezika i književnosti. Tako se ostvaruje korelacija unutar svih nastavnih područja unutar predmeta.
- Nastava je upotpunjena morfološkim, leksičkim i semantičkim vježbama koje su u korelaciji sa nastavnim sadržajima iz oblasti jezika i književnosti.
- Teme pismenih zadataka moraju pratiti sadržaje iz književnosti i jezičke kulture.
- **PLANIRANI SADRŽAJI:**

Kategorija	Broj sati	%
Jezik	54	39,70
Književnost	55	40,44
Kultura izražavanja	27	19,85
Ukupno	136	100